

Oponentský posudek diplomové práce Jaroslava Praislera

Psaní velkých písmen v toponymech na turistických mapách české části Krkonoš

Jaroslav Praisler předložil rozsáhlou, dobře napsanou a odborně přínosnou diplomovou práci. Analyzoval v ní psaní velkých a malých počátečních písmen u bezmála 7000 toponym (označujících cca 3400 toponymických objektů), která excerpoval ze čtyř map(ových souborů) týkajících se české části Krkonoš. Protože většinu tohoto území pokrývá národní park, objevuje se ve zkoumaném materiálu jen málo urbanonym, zato převažují rozmanité typy anoikonym a hojně jsou zastoupeny též neurbánní typy oikonym (např. názvy samot), které nebyly v centru pozornosti dosavadní pravopisné kodifikace. Mezi toponyma autor zahrnul všechny názvy objektů vyskytující se na mapách, tedy i názvy pohostinských zařízení, sportovních areálů, autobusových zastávek apod., jejichž příslušnost k toponymům je nejednoznačná (opět: pravopisné příručky se soustřeďují spíše na názvy zastávek v městském prostoru a autorův materiál ukazuje specifickou příslušnost názvů zastávek na venkovských, turisticky atraktivních územích).

Teoretickým podkladem posuzované diplomové práce je teorie textové jednotky pojmenování, skládajícího se z druhové a propriální složky, jejímž autorem je vedoucí práce dr. Beneš a která vznikla z potřeb jazykové poradny, resp. pravopisné kodifikace (tzv. kodifikace v širším smyslu). Ideálním oponentem této práce by byl onomastik – a to nejen proto, že v ní jde o toponyma, ale i proto, že mezi český(oslovenský)mi onomastiky se teorií textové jednotky pojmenování nedostalo pozitivního přijetí.

Vedle analytické části obsahuje diplomová práce Jaroslava Praislera i rozsáhlou část teoretickou. V ní diplomant stávající pravopisnou kodifikaci (v širším smyslu) psaní velkých/malých počátečních písmen nejen detailně popisuje, nýbrž (s materiálovou oporou zejména, avšak zdaleka ne pouze v krkonošském toponymickém materiálu) i zasvěceně a přemýšlivě komentuje. Cenné jsou i úvodní kapitoly věnované detailní klasifikaci toponym a toponymických objektů, v nichž diplomant pracuje s literaturou nejen onomastickou, nýbrž i geografickou a s prameny práva. Pozoruhodný je např. rozbor pojmu „místní část“, který se podle mé zkušenosti nejčastěji používá ve významu „ves/víska, která není samostatnou obcí“; rozkolísanost terminologie jen podtrhuje skutečnost, že partnerem příslušné obecní samosprávy je na straně „místní částí“ „osadní výbor“.

Závěr práce nabízí jedenáct tematických okruhů, v nichž by podle autorova názoru měla být pravopisná kodifikace vztahující se k toponymům upřesněna, rozvedena, doplněna nebo změněna. S návrhy změn vesměs souhlasím, avšak se třemi výhradami:

- 1) Pokud rozumím dobře, návrh č. 3 odkazuje na sadu doporučení uvedenou na s. 64. Není mi jasné (a prosím autora o vysvětlení), zda je tzv. souběžnost názvů vůbec podstatná: Psaly by se názvy typu Velká Deštná, Zadní Žalý, Děčínský Sněžník × Zadní hora, Bartův les nějak jinak, kdyby neexistovaly Velká Deštná, Přední Žalý atd.?
- 2) V bodě 4 pro mě autorova argumentace není přesvědčivá a přikláním se k možnosti preferované publikací *Psaní velkých písmen v češtině*, tedy k tomu, aby se u názvů typu NĚJAKÉ NĚJAKÉ NĚCO přihlíželo k tomu, zda je pojmenovávaný objekt součástí celku nazvaného NĚJAKÉ NĚCO: např. název MALÝ LABSKÝ VODOPÁD je podle mě nezávislý na existenci jiného objektu, který nese název LABSKÝ VODOPÁD, a proto by podle obecného pravidla nemělo stát VP jinde než v prvním slově tohoto VJ.
- 3) K bodu 8 mám jen dotaz, zda to nemůže být někdy naopak, tj. zda lze vyloučit situaci, že by nově tvořený název sídla (osady, místní části apod.) přejal existující název veřejného prostranství. Pokud by to vyloučit nešlo, navrhuje vlastně diplomant pro tuto situaci nutnost změny pravopisu názvu veřejného prostranství jen proto, že posloužilo jako motiv pro pojmenování jiného typu objektu. (Analogicky si myslím, že vedle situace, v níž hrad přejme název sídla (s. 33), může nastat – resp. v minulosti běžně nastávala – situace opačná, totiž že sídlo přejme název hradu.)

Při své analýze diplomant (pracovně?) označuje jako chybu jakýkoli nesoulad pravopisné podoby uvedené na mapě s pravopisnou kodifikací. Podle mého soudu (a tím spíše podle soudu onomastické obce) je však nutno rozlišovat případy, kdy je „chyba“ v souladu se standardizovaným názvem (popř. s jazykovými pravidly pro standardizaci ČÚZK), a případy, kdy se pravopisná podoba rozchází jak s kodifikací, tak se standardizací. Je docela dobře možné, že autoři map považují za noremní podoby standardizované a/nebo usilují o soulad s větami o pravidlech uvedenými ve standardizaci. V situaci, kdy je pravopisná kodifikace psaní toponym odmítána odborníky na toponyma, by na tom nebylo nic divného. Pokud bychom totiž namísto rozlišování druhové a propriální složky (což onomastikové odmítají) vycházeli z toho, zda je výraz pragmaticky nevypustitelný (což je pro ně zásadní), nezbylo by nám např. než uznat podoby typu *Naučná stezka prof. Fanty* za jediné správné. Rád bych se autora zeptal, kolik zhruba procent jím nalezených chyb se odchyluje i od standardizovaných názvů, resp. od jejich jazykových pravidel.

Druhou oblastí, u níž mám navzdory respektu k autorově důslednosti neodbytný dojem, že uvedené chyby chybami nejsou, je typ VYHLÍDKA U RÝCHORSKÉ BOUDY. Jaroslav Praisler tu požaduje psát s VP předložku, vycházející z předpokladu, že je-li objekt na mapě jazykově označen, musí jít o vlastní jméno. Já „názvy“ tohoto typu jako vlastní jména nevnímám (nerozpakoval bych se např. předsunout před dané nominální skupiny výrazy *taková ta*) a domnívám se, že když mapa chybí v psaní velkých/malých počátečních písmen (které podle autorem užití teorie často závisí na posouzení hranice mezi druhovou/apelativní vs. propriální *složkou pojmenování*), může chybovat i v přiřazení *pojmenování jako celku* do apelativní vs. propriální sféry jazyka. Podle mě jsou pojmenování tohoto typu na mapě uvedena omylem. Rovněž typ POMNÍK J. KUBÍKA vnímám (opravdu *vnímám*) jako popisné, apelativní označení; na mapě je ovšem jeho přítomnost náležitá, aby uživatel věděl, koho pomník připomíná.

Na rozdíl od autora bych navrhl zpřesnit kodifikaci ještě v tom smyslu, aby byla výjimka stanovující psaní MP ve tvarech slova SVATÝ následujících po druhové složce rozšířena z názvů sakrálních staveb na všechny typy nesídelních názvů, tedy např. aby bylo kodifikováno psaní *pramen sv. Jana*. Výhrady k pojetí publikace *Psaní velkých písmen v češtině* mám i v případě názvů typu KOSTEL PANNY MARIE NA NÁMĚTI (s. 69): nevnímám (opět opravdu *nevnímám*) v nich předložkové spojení jako syntaktický nominativ – domnívám se, že jejich strukturálním pendantem by nebyl hypotetický (?) KOSTEL PANNY MARIE HORNÍ NÁMĚSTÍ, nýbrž KOSTEL PANNY MARIE NA HORNÍM NÁMĚSTÍ, a proto bych (v souladu s kodifikovaným *jíme u Medvídků*) navrhoval psát *kostel Panny Marie na Náměti*.

Další dotazy:

- 1) Nehodilo by se ke zpřesnění výkladů o názvech jednoho vs. dvou objektů (s. 18–19) použít pojem metonymie – metonymického přenosu jména na jiný typ objektu?
- 2) Nejsou poslední dva odstavce na s. 20 (ZEMĚ KRÁLOVNY MAUD apod.) spíše argumentem proti teorii textové jednotky pojmenování a pro onomastický přístup akcentující nevypustitelnost výrazu?

Diplomová práce Jaroslava Praislera je psána jasným a vyzrálým odborným stylem, její formální stránka je uspokojivá, ač se autor nevyhnul několika nefunkčním kolísáním (*statusu/statutu, administrativně správní / administrativně-správní*) a ne vždy řádně deklinoval postponovaná verbální adjektiva (*zabývající se* v instr. pl., *patřící* v gen. pl.). Drobné nepřesnosti v práci vznikly i vinou nepřipadných metafor, např. na s. 28 sloveso *přibližují se* sugeruje pohyb úzu/normy, ale žádný takový pohyb neprobíhá.

Diplomová práce Jaroslava Praislera představuje významný příspěvek k poznání oblasti, v níž se stýká onomastika s teorií pravopisu, a měla by být vzata v potaz při budoucí poradenské/kodifikační praxi. Požadavky kladené na tento typ prací bez problémů splňuje. Doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji jako výbornou.